

KİTAP KONUŞMALARI

Synthese (An International Journal for Epistemology, Methodology and Philosophy of Science), Vol. 18, April 1968, D. Reidel Publishing Company/Dordrecht-Holland

«Synthese» isimli dergi 2. ve 3. sayılarını Ernst Mach'a (1838-1916) ayırmış. Altı ayrı makale, bu ünlü düşünürün çeşitli yönlerini inceliyor. Bu makalelerin yazarları ve başlıkları şöyle: Robert S. Cohen/Physics, Perception and the Philosophy of Science (Fizik, Algı ve Bilim Felsefesi); Milic Capek / Ernst Mach's Biological Theory of Knowledge (Ernst Mach'm Biyolojik Bilgi Teorisi); S.C. Brush / Mach and Atomism (Mach ve Atomizm); A. Koslow / Mach's Concept of Mass : Program and Definition (Mach'm Kütle Kavramı : Program ve Tanım); Wolfgang Yourgrau and Alwyn van der Merwe / Did Ernst Mach 'Miss the Target'? (Ernst Mach, Hedefi Vurabilmiş midir?); M. Strauss / Einstein's Theories and the Critics of Newton. An Essay in Logico-Historical Analysis (Einstein Teorileri ve Newton Hakkındaki Eleştiriler. Mantıksal-Tarihsel Analiz Denemeleri).

E. Mach, çok yönlü bir düşünür. Çok yönlülüğü, felsefenin yanı sıra, çeşitli bilim dallarıyla uğraşmış olmasından ileri geliyor. Özellikle psikoloji, biyoloji ve fizik onun çalışmalarının konusunu teşkil etmiş. Bu çalışmalarındaki en önemli yönlerin, yukarıda adları geçen makaleler tarafından ele alındığını görüyoruz. Makaleler, bu bakımdan, Mach'ı oldukça geniş bir yönüyle bize tanıtıyor.

R.S. Cohen'e ait olan ilk makale, Mach'ın daha çok felsefî çalışmalarını ele alıyor. Yazar, Mach'm duyumcu (Sensüalist) yönünün incelenmesine ağırlık vermiş. Mach'da duyumculuğun, doğmatizm ve özellikle metafiziğe karşı bir silah olarak kullanıldığı; duyumların, bilimsel teori ve kanunların meydana getirilmesinde üstlendikleri görevin önemi ve yeri, bu makalenin konusunu oluşturuyor.

Cohen bu incelemesinde, Mach'a eleştirici bir gözle bakmamaktadır. Daha çok, duyumların felsefesi içindeki yerini ve ulaştığı sonuçları belirlemek amacını taşımaktadır.

İkinci makale, Mach'da bilginin dayandığı temelleri incelemektedir. Milic Capek'e göre Mach bu temeli, insanın biyolojik yapısında bulur. Fakat, onda bu yönün araştırılmasının ihmal edildiği düşüncesinden hareket eden Capek, Mach'm sistemini, onun biyoloji hakkındaki görüşleriyle sarmayı, aydınlatmayı dener.

Capek, Mach'm biyolojik görüşlerini, özellikle, Darwin, Herbert Spencer ve Henri Poincaré ile olan ilişkisi yönünden ele almaktadır. Bu açıklamalarla birlikte, Mach'ın, özellikle geometri ile ilgili düşüncelerini biyolojik yapı aracılığıyla temellendirmiş olduğuna dikkati çekmektedir. Bu arada diğer bir ilginç nokta, Mach'm biyoloji ve buna bağlı olarak geometri ile ilgili düşüncelerinin, Einstein'e doğrudan doğruya tesir ettiğinin ileri sürülmesidir.

S.G. Brush makalesinde, Mach'm fizik ile ilgili çalışmaları üzerinde durur. Bunu da, Mach'm fizik anlayışı ile günümüzün fizik anlayışlarını kıyaslayarak yapar. Bu açıdan, Planck, Einstein, Bohr ve Heisenberg gibi düşünürlerin Mach ile hiçbir yakınlığı yoktur. Hatta, atomun varlığını kabul etmeyen Mach ile, çağdaşı olan Max Planck, Einstein gibi fizikçiler arasında tam bir çatışma vardır. Bu yüzden, Brush'un incelemesinde, fiziğin gelişimi ile ilgili olarak Mach'a verilen önem, ayrılan yer çok sınırlı. Mach'm, Newton'un zaman ve mekân hakkındaki görüşlerini eleştirerek Einstein'e hazırlık yapması, bu sınırın içine girebilen en önemli nokta olmaktadır.

Dördüncü makale, Mach'ın, Newton Fiziği ile olan hesaplaşmasını ele almaktadır. Mach, Newton'un sistemine birçok yerde karşı çıkar. Onun sistemini bir metafizik yapı olarak görür. Kütle, hız, ivme gibi kavramlarını alabildiğine eleştirir. İşte Mach'ı önemli bir düşünür yapan yönlerden birisi de budur. Çünkü onun Newton ile bu hesaplaşması, sonraki fizikçilerin düşünce ufuklarının açılmasına geniş ölçüde sebep olduğu düşünülür. Makalenin yazarı A. Koslow, Mach'm yaptığı bu eleştirileri ele alarak, onların olumlu ve olumsuz yönlerinin bir değerlendirmesini yapmaktadır.

Wolfgang Yourgrau ve Alwyn van der Merwe, Mach'm özellikle kütle anlayışını geniş bir biçimde incelemektedirler. Yazarlara göre, Mach'm bu konudaki çalışmaları mutlak bir başarı değildir ve amacına tam olarak

ulaşamamıştır. Fakat buna rağmen başarabildiği, belli bir alanda, başka fizikçilerde rastlanamayacak kadar büyüktür.

Altıncı makalenin yazarı, diğerleri kadar iyimser değil. Bu yazar, Mach'm önemsenecek fazla bir yönünün bulunmadığını ileri sürmektedir. Einstein'e ve dolayısıyla relativite teorisinin kurulmasına hiçbir etkide bulunmadığını, hatta bu konuda Einstein'm bile yanıldığını göstermek ister. M. Strauss, Mach'm düşüncelerinin birtakım kozmolojik modellere uygulanabileceğini düşünen bazı bilim adamlarının bu düşüncelerinin doğru olmadığını da kanıtlamaya ęalıřır.

Altı makalenin (aralarındaki ufak benzerliklere rağmen) Mach'ı değişik yönleriyle ele aldığını görüyoruz. Bu bakımdan onlar, Mach hakkında birbirlerine karşıt düşüncelerin, küçük bir rneği görünümünü taşımaktadırlar. Bu nedenle, makaleler, okuyucuda Mach üzerinde bir merak uyandırmakla kalmayıp, geniş bir düşünce alanı da ağmış oluyorlar.

şAFAK URAL